

İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ 17:1 (2012), SS. 103-115.

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMININ ÖĞRENCİ GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

**An Evaluation of Primary School Social Sciences
Curriculum According to the Opinions of Students**

Dr. Hasan Aydemir
İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi
E-posta: aydemir@inonu.edu.tr

Doç. Dr. Burhan AKPINAR
Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi
E-posta: bakpinar@firat.edu.tr

Öz

Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programını öğrenci görüşlerine göre değerlendirmektir. Bu amaçla Malatya il merkezindeki resmi ve özel ilköğretim okullarına devam eden 2305 yedinci sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Nicel karakter arz eden bu araştırmanın verileri betimsel istatistik tekniklerinden aritmetik ortalama ve standart sapma ile “t” ve MWU testleri ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinden, uygulamada sosyal bilgiler dersinin ağırlıklı olarak geleneksel yöntem-tekniklerle işlendiği; ancak ders sistematığının çağdaş eğitim ilkelerine uygun olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde çoğunlukla geleneksel materyalleri tercih ettikleri, çağdaş teknolojilerden fazlaca yararlanmadıkları da, araştırmada ulaşılan diğer bir sonuçtur. Araştırmada son tahlilde, ülkemizde eğitimde değişim ve reform söylemlerine rağmen, uygulamada geleneksel öğretimin egemen olduğu ve bunun da çağdaş ilkelere göre hazırlanmış olan sosyal bilgiler öğretim programının uygulamadaki etkililiğine gölge düşürdüğü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Programı, Program Değerlendirme, Program Geliştirme, Öğrenci Görüşleri.

Abstract

The aim of this research is to evaluate the primary school 7th grade social sciences curriculum according to the opinions of students. Totally 2305 7th grade students in

state and private primary school in Malatya city center were administered a questionnaire to this end. The data of this research, which is a quantitative character, were analyzed with arithmetic mean, standard deviation, “t” and MWU tests of the descriptive statistical techniques. As a result of the analyses of the data, it is seen that traditional methods-techniques are used in practice in teaching social sciences; but the systematic of the course is appropriate to contemporary educational principles. Another result reached in the research is that teachers generally use traditional teaching materials and they don't make use of contemporary teaching materials most of the time. In the final analyses of the research, it is seen that although educational change and reform are popular concepts of the time, traditional instruction is dominant in practice and it is evaluated that this reduces the effectiveness of social sciences curriculum which is designed according to contemporary principles.

Keywords: Social Sciences, Social Sciences Curriculum, Curriculum Evaluation, Curriculum Development, Student Opinions.

Giriş

Bireyi hayata ve üst öğrenime hazırlama amacı güden ilköğretimde sosyal bilgiler öğretimi, özel bir öneme sahiptir. Bu önem, sosyal bilgilerin, bireyi sosyalleştirme ve kimlik kazanmasındaki etkili rolünden kaynaklanmaktadır. Çağımızda bilim ve teknolojiye görülen hızlı değişim ve gelişmelerin toplumun yapısını da hızla değiştirdiği ve bunun sonucunda yaşamın giderek daha da karmaşıklaşması ile bireyin bu değişimlere ayak uydurmak zorunluluğu göz önüne alındığında, sosyal bilgiler öğretiminin rolü, daha iyi anlaşılır¹. Bireyin topluma uyumu, gerek birey ve gerekse toplumun geleceği için kritik öneme sahiptir. Nitekim bugün yaşadığımız birçok sosyal sorunun temelinde, bireyin sosyalleşme problemlerinin olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Her dönem ve toplumda önemli kabul edilen sosyal bilgiler, çok çeşitli şekillerde tanımlanabilmektedir. Bu tanımların ortak yönü, sosyal bilgilerin, vatandaşlık ve sosyal bilimlerin aktarımı olduğu şeklindedir². Sosyal bilgiler dersi, genel olarak tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, psikoloji, felsefe ve sosyoloji gibi birçok konu içeriklerinden oluşur. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (SBÖP) ise, bu içeriklerin Konu Merkezli Tasarım Yaklaşımı'yla bir araya getirilerek mihver bir ders şeklinde tasarlanmıştır³. Öğrenme ürünleri bakımından, sosyal bilgiler öğretim programının bilgi, ilke, inanç, tutum ve değer ağırlıklı olduğu söylenebilir^{4,5}. Sosyal bilgiler

¹ E. Sözer, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998.

² Barr, R., Barth, L. ve Shermis, S. S., *The Nature of the Social Studies*. California: ETC Publications, 1978.

³ Burhan Akpınar, *Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: Data Yayınları 2011, s.41.

⁴ C. Dönmez, *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003, s.35.

⁵ A. Doğanay, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002, s.20.

dersinin temel amacı ise, öğrencilere toplumun kültürel mirasını aktararak, onları sistemin arzu ettiği vatandaş olmalarını sağlamaktır. Öğrencilerin bireysel ve toplumsal sorunları anlama, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmek⁶ ve sosyal bilimlerdeki disiplinlere ait bilgi ve beceriler kazandırmak da⁷ bu dersin amaçları arasındadır. Sosyal bilgiler dersi amaç ve içerik bakımından, gerek bireyin mutluluğu ve iyi bir yaşam sürdürebilmesi ve gerekse toplumun selameti bakımından son derece önemli bir derstir⁸. Ülkemizde tarihi süreçte ilköğretimde birçok SBÖP uygulanmıştır. Mevcut SBÖP, 2004 yılında kabul edilip, 2005-2006 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanan programlardır⁹. Bu programda (7. sınıf) öğrencilerin yeteneklerinin farkında varması, haklarını bilen, ulusal bilince sahip olma, çevrenin özelliklerini bilme gibi çok önemli amaçlar vardır.

SBÖP'in sözü geçen amaçlara ulaştırma ve beklentileri yerine getirmesi, her şeyden önce bu dersin öğretim programının niteliğine bağlıdır. Çünkü doğru olmayan bir projenin (öğretim programı), uygulanmada iyi sonuçlar vermesi beklenmemelidir. İkinci olarak, SBÖP'in öğrencileri sosyalleştirmedeki başarısı, ilgili programın amaçlarına ulaşması ile yakından ilgilidir. Bunun anlamı ise, etkili bir sosyal bilgiler öğretimidir. Etkili bir sosyal bilgiler öğretiminde ise, öğretmen, kırık öğedir. Buna öğrenci nitelikleri, ortam, araç-gereç ve okul yönetimi politikası v.b. faktörler de eklenebilir. Öğretmeni, öğretim sürecinde bu denli önemli kılan, öğretmenin, sınıf ortamında öğrenmeyi sağladığı düşünülen program, araç-gereç ve öğrenci etkileşimini sağlayan rolüdür¹⁰. Bu bakımdan, toplum tarafından arzu edilen insan tipinin yetiştirilmesinde öğretmen, anahtar role sahiptir^{11,12}. Nitekim öğretmenlerin yetişmişlik düzeyi ile öğrenci başarısı¹³ ve okul etkililiği arasında ilişki kurulmaktadır. Bu noktadan hareketle, "eğitimin en önemli unsuru öğretmendir"¹⁴ denilebilir.

Öğretme-öğrenme sürecinde, öğretmenin başarısı veya niteliğinin en büyük göstergesi, öğrencilerin öğrenme düzeyidir. Buna bağlı olarak

⁶ Münire Erden, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 1993, s.7.

⁷ Cemal Öztürk ve R. Otluoğlu, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003, s.6.

⁸ S. Sunal and Haas, M.E., *Social Studies for the Elementary and Middle Grades. A Constructivist Approach*, NCSS,1994.

⁹ M.E.B. TTKB, *Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıf Programı*, Ankara: MEB Yayınları, 2005.

¹⁰ Leyla Küçükahmet, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

¹¹ N. Can, Öğretmen ve Yöneticinin Etkililiğinin Öğretimdeki Rolü. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 1998, s. 57.

¹² A. Kulaksızoğlu, Ortaöğretimde Niteliğin Arttırılması İçin Öğretmen Yetiştirilmesi Konusunda Bir Model Önerisi, Eğitimde Nitelik Geliştirme. *Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu*, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 1991.

¹³ Kemal Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz (4. Baskı)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1984, s.184.

¹⁴ K. Özdaş ve N. Ekem, Üniversitelerimizin Fizik ve Fizik Öğretmenliği programlarına Yerleştirilen Öğrencilerin Bu Programları Tercih Etme Durumları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1993, s. 131.

öğrencilerin öğrenme düzeyi ile öğretmenin öğretim sürecinde kullandığı öğretim stratejisi, yöntem ve teknikleri, öğrencilerle iletişim şekli ve sınıf yönetimi yaklaşımı arasında yakın bir ilişki olduğu iddia edilebilir. Durum böyle olunca, öğrencilerin, öğretmenin sınıf için öğretim becerilerine yönelik algı ve görüşleri, öğretmen niteliği kadar, ilgili programın uygulamadaki başarısını göstermesi bakımından da önemlidir. Nitekim literatürde, programlardan etkilenenlerin başında gelen öğrenci görüşlerinin, program değerlendirmede veri kaynağı olarak kullanılabilmesi belirtilmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin konuyla ilgili görüşleri, ilköğretim SBÖP'in uygulamadaki etkililiğine yönelik sağlam kanıtlar arasında sayılabilir. Bu bakımdan, öğrencilerin sözü geçen programı uygulayan öğretmenin ders işleme stratejisine yönelik görüşlerinin belirlenmesi önemlidir.

1.1 Amaç: Bu araştırmanın amacı, ilköğretim 7. sınıf SBÖP'in uygulamadaki etkililiğinin, öğrenci görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesidir.

2.Yöntem

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Malatya il merkezinde bulunan resmi ve özel ilköğretim okullarında 2009-2010 eğitim-öğretim yılında öğrenim gören toplam 7980 yedinci sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem ise, ilgili evrenden tesadüfi yolla seçilmiş toplam 2305 yedinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Örneklemi oluşturan öğrencilerin değişkenlere göre dağılımı tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Örneklemi Oluşturan Öğrencilerinin Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kız	121	52,
	Erk	108	47,
Okul türü	Resmi okul	209	90,
	Özel okul	211	9,2
Toplam		230	10

2.2. Veriler ve Analizi

Bu araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçekle elde edilmiştir. Ölçeğin hazırlanması için önce yirmi 7. sınıf öğrencisi ile görüşülerek ve ilgili literatür taranarak taslak ölçek formu oluşturulmuştur. Sonra bu taslak formdaki maddeler, on öğretim üyesinden oluşan uzman grubun (altısı eğitim bilimci ve dördü Türkçe öğretmeci) görüşlerine sunulmuş ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra, ölçeğin kapsam geçerliği sağlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği ve güvenilirliğinin sağlanması için ise, taslak form Elazığ ilinde bulunan ve araştırmaya dâhil edilmeyen beş

ilköğretim okulunda öğrenim gören toplam 220 yedinci sınıf öğrencisine uygulanmıştır (pilot uygulama). Pilot uygulamadan elde edilen veriler SPSS 17.00 paket programında işlenerek faktör analizi yapılmıştır. Birinci tur faktör analizinde, yük değeri 0,35 ve altında olan beş madde ile iki binişik madde anketten çıkarılarak, analiz tekrar edilmiştir. Sonuçlar şöyledir: Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)= 0,810; Barlett=2216,007(p=0,000) ve Cronbach Alpha= 0,879. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri 0,39-0,65 aralığındadır. Literatürdeki ilgili veriler¹⁵ dikkate alındığında, bu değerlere sahip ölçeğin güvenilir olduğu söylenebilir. Verilerin analizinde, SPSS 17.00 paket programı yardımıyla betimsel istatistik tekniklerinden frekans, yüzde alma, aritmetik ortalama, standart sapma, “t” ve MWU testleri kullanılmıştır. Ölçekteki beşli likert türü maddeler; Hiç katılmıyorum(1,00-1,80), Katılmıyorum (1,81-2,60), Kararsızım (2,61-3,40), Katılıyorum (3,41-4,20) ve Tamamen katılıyorum (4,21-5,00) şeklinde derecelendirilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumları

3.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Strateji, Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular ve Yorumları

Örnekleme oluşturan öğrencilerin, öğretim sürecinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2: Öğretim Sürecinde Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	X	Ss
1. Problem çözme yöntemiyle öğretim yaparız	3,62	1,00
2. Tartışma yöntemiyle öğretim yaparız	3,95	1,03
3. Gezi-gözlem yoluyla öğretim yaparız	1,75	0,89
4. Sözlü tarih/kaynak kişi tekniğiyle öğretim yaparız	1,74	0,83
5. Örnek olay yöntemiyle öğretim yaparız	3,46	1,08
6. Sunuş yoluyla öğretim stratejisiyle öğretim yaparız	3,95	0,87
7. Soru-cevap tekniğiyle öğretim yaparız	4,17	0,99
8. Rol oynama/Drama tekniğiyle öğretim yaparız	2,57	1,14
9. Beyin fırtınası tekniğiyle öğretim yaparız	3,34	1,20
10. Araştırma – İnceleme yoluyla öğretim yaparız	3,49	1,08

¹⁵ Şener Büyüköztürk, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı (3. Baskı)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003, s.118.

Tablo 2 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilere göre, öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersini en fazla soru-cevap ($\bar{X}=4,17$), sunuş ($\bar{X}=3,95$) ve tartışma yöntemi ($\bar{X}=3,95$) ile işledikleri anlaşılmaktadır. Bu bulgu, (tartışma hariç tutulduğunda), tüm değişim ve reform söylemlerine rağmen, ülkemizde öğretmenlerin geleneksel öğretimi sürdürdükleri şeklinde yorumlanabilir. Kaldı ki tartışma bile, öğretmen sorularını cevaplamak şeklinde uygulandığında, öğrenci merkezli çağdaş bir yöntem olmaktan çıkmaktadır.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, problem çözme ($\bar{X}=3,62$), araştırma-inceleme ($\bar{X}=3,49$) ve örnek olay ($\bar{X}=3,46$) yöntemlerini ikinci sırada kullandıkları, yine aynı tablodan anlaşılmaktadır. Doğru uygulanması şartıyla, sözü geçen bu yöntemler, Yeni İlköğretim Programları (YİP)'in temellerinden birisini oluşturan Yapılandırmacı yaklaşıma uygundur. Doğru uygulanmadan kasıt ise, öğretmenlerin bu yöntemleri kullanırken, öğrencilere kendi bilgilerini inşa etme fırsatı sunmalarınıdır.

Tablo 2'deki verilerden, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde çok önemli olan beyin fırtınası ($\bar{X}=3,34$), drama ($\bar{X}=2,57$), kaynak kişi ($\bar{X}=1,74$) ve gezi-gözlem ($\bar{X}=1,75$) yöntemlerini kullanmadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum, sosyal bilgiler öğretiminde büyük bir eksiklik sayılmalıdır. Bunun muhtemel sebebi, öğretmenlerin sözü geçen bu yöntem-teknikleri yeterince bilmemeleridir. Bu bilmezliğin kaynağı, öğretmenin kişisel eksikliği veya mezun olduğu fakülte olabilir. Ancak sebep ne olursa olsun, öğretmen için bu durum bir mazeret olarak kabul edilmez. Dolayısıyla Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'in, öğretmenlerin bu eksikliğini gidermesi önemlidir. Dahası, öğretmenlerin, MEB'in bu girişimini beklemeden bu yöndeki eksikliklerini gidermeye çabalamasıdır. Sorumluluk açısından son derece önemli olan bu çaba, aynı zamanda çağdaş bir öğretmen niteliği olarak kabul edilen "yansıtıcı öğretmen" olmanın da gereğidir.

Bu bulgular, MEB'in reform olarak nitelediği değişimlerin, sınıflara (uygulamaya) tam olarak yansıtılmadığını göstermektedir. Bu yansıtılmamanın muhtemel sebepleri arasında sınıfların kalabalık olması, okullardaki donanım eksikliği ile öğretmenlerin YİP'e yönelik bilgi eksikliği veya olumsuz tutumlarıdır. Okuldaki fiziki yetersizlikler ile öğretmenlerin bilgi eksikliği zaman içerisinde giderilebilir. Ancak öğretmenlerin YİP'in uygulamadaki etkililiğine gölge düşürme potansiyeline sahip, olumsuz tutumlarını gidermek o kadar kolay değildir. MEB'in bu konuda öğretmenleri ikna etmesi, sosyal bilgiler de dâhil, YİP'in etkililiği için son derece önemlidir.

Tablo 2'de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında, cinsiyet değişkenine göre 5., 7. ve 8. maddelerde anlamlı fark vardır. Yapılan levne testi sonucunda 5. ve 7. maddelerin parametrik; 8. maddenin ise non-parametrik olduğu anlaşılmıştır. Buna göre parametrik olan 5. ($t_5=-3,335$; $p=0,001$) maddedeki fark, erkek öğrenciler lehinedir. Bu fark, erkek

öğrencilerin ($\bar{X}=4,15$), kızlara göre ($\bar{X}=4,03$), sosyal bilgiler dersinde örnek olay yönteminin daha fazla kullandığına inandıklarını göstermektedir. Aynı şekilde 7. ($t_7=2,744$; $p=0,006$) maddedeki fark da, erkek öğrencilerin lehindedir. Bu fark da, erkek öğrencilerin ($\bar{X}=4,22$), kızlara göre ($\bar{X}=4,10$), derste soru-cevap yönteminin daha fazla kullanıldığına inandıklarını göstermektedir. Parametrik olmayan 8. maddedeki farkın hangi gruplar arasında olduğu anlamak için MWU testi yapılmıştır ($MWU_8=627323,500$; $p=0,025$). Buna göre erkek öğrenciler ($M_{R2}=1184,85$), kızlara göre ($M_{R1}=1124,62$) derslerde daha fazla drama yöntemi kullanıldığı görüşündedir, denilebilir.

Tablo 2'de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında, okul türü değişkenine göre 1.ve 8. maddelerde anlamlı fark vardır. Yapılan levne testi sonucunda 8. maddenin parametrik; 1. maddenin ise non-parametrik olduğu anlaşılmıştır. Buna göre parametrik olan 8. ($t_8=-5,999$; $p=0,000$) maddedeki fark, özel okul öğrencilerinin lehinedir. Bu fark, özel okul öğrencilerin ($\bar{X}=3,01$), resmi okul öğrencilerine göre ($\bar{X}=2,53$), sosyal bilgiler dersinde drama yönteminin daha fazla kullandığı görüşünü taşıdıklarını göstermektedir. Non-parametrik 1. maddedeki fark ($MWU_1=190599,000$; $p=0,001$) ise, özel okul öğrencilerinin lehinedir. Buna göre özel okul öğrencileri ($M_{R2}=1296,69$), resmi okul öğrencilerine göre ($M_{R1}=1138,52$) derslerde daha fazla problem çözme yöntemi kullanıldığı görüşündedir, denilebilir.

3. 2 Sosyal Bilgiler Dersinin İşleniş Aşamalarına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Örnekleme oluşturan öğrencilerin, öğretim sürecinde dersin işleniş aşamalarına ilişkin görüşleri tablo 3'de görülmektedir.

Tablo 3: Sosyal Bilgiler Dersinin İşleniş Aşamalarının İlişkin Öğrenci görüşleri

Görüşler	X	Ss
11. Öğretmenimiz dersin amacını bildirir	4,57	0,83
12. Derslerde ilgi ve dikkat çeker	4,27	0,90
13. Öğretmenimiz amaçlara ulaşma yollarını bildirir	4,16	0,98
14. Öğretim etkinliğine katılırız	3,92	1,11
15. Önceden öğrenilenlerle konu alanı arasında bağ	3,95	1,08
16. Derslerde ihtiyaçlarım ve günlük hayatla ilgili bağ kurabilirim	3,8	1,08
17. Dersi özetleriz.	4,05	1,08
18. Öğretmenimiz bir sonraki dersten bizi haberdar	4,03	1,16
19. Ödev alırız.	4,41	0,86

20. Öğretmenimiz eksiklerimizi ve yanlışlıklarımızı giderir	4,14	1,05
---	------	------

Kısa süreli öğretim olarak nitelendirilen ders, öğretilecek içerik ve kullanılan öğretim stratejilerinden oluşur¹⁶. Öğretmenin, öğretim içeriğini bilse de, bunu öğrenci tutum ve davranışlarına dönüştürebilmesi için sözü geçen öğretim stratejilerini bilmesi ve etkili olarak kullanabilmesi kritik öneme sahiptir. Öğretmenin bu niteliği, kısaca öğretim becerileri olarak adlandırılır.

Tablo 3 bu bağlamda incelendiğinde, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde, öğrencileri hedeften haberdar ettiği ($\bar{X} = 4,57$), dikkatlerini çektiği ($\bar{X} = 4,27$), önceki öğrenmeleri hatırlattığı ($\bar{X} = 3,95$), hedeflere ulaşmada onlara rehberlik ettiği ($\bar{X} = 4,16$), onları derse kattığı ($\bar{X} = 3,92$) ve öğrenilenleri günlük yaşamla ilişkilendirdiği ($\bar{X} = 3,82$) anlaşılmaktadır. Yine aynı tablodan, öğretmenlerin dersi, özetleyerek ($\bar{X} = 4,05$), bir sonraki derse atıfta bulunarak sonlandığı ($\bar{X} = 4,03$) ve eksiklikleri gidererek ($\bar{X} = 4,14$), öğrencilere ödev verdiği ($\bar{X} = 4,41$) anlaşılmaktadır. Bu bulgular, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersini çağdaş ilkeler ışığında işledikleri şeklinde yorumlanabilir. Öğretmenlerin sözü geçen ders işleme sistematığı, literatürde yer alan Gagne ve Herbart gibi eğitimcilerin kabul gören ders işleme aşamalarına oldukça uygundur. Bu durum, genelde YİP ve özelde ise SBÖP'in uygulamadaki etkililiği bakımından memnun edicidir. Nitekim literatürde, derste öğrencilerin teşvik edilmesi¹⁷, amacının bildirilmesi¹⁸, dersin başında hedeflerin bildirilmesinin¹⁹ ve öğrenciyi derse katmanın²⁰ etkili eğitim ve yapılandırmacılık açısından çok önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Ancak tablo 2'de yer alan verilere göre, öğretimde geleneksel yöntem ve teknikleri kullanan öğretmenlerin, dersi çağdaş ilkelere göre işlemesi bir tezat gibi görünmektedir. Bu tezat, bizatihi mevcut durumu yansıtabileceği gibi, bu konudaki verileri teşkil eden öğrenci algılarının yanlışlarıyla da ilgili olabilir.

Tablo 3'de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında cinsiyet değişkenine göre 16. ve 17. maddelerde anlamlı fark vardır. Yapılan levene testi sonucunda her iki maddelerin parametrik olduğu anlaşılmıştır.

¹⁶ Burhan Akpınar, *Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: Data Yayınları, 2011.

¹⁷ D. H. Schunk, *Öğrenme Teorileri Eğitimsel Bir Bakışla* (Çev: Muzaffer Şahin). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.

¹⁸ Nuray Senemoğlu, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya (15. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi, 2009.

¹⁹ M. J. Hannafin ve C. Hughes, A Framework for Incorporating Orienting Activities in Computer-Based Interactive Video, *Instructional Science*, 1986, 15.

²⁰ H. Karaduman, Sosyal Bilgiler Dersinde Yapılandırmacı Öğrenme İlkelerine Göre Hazırlanan Öğretim Materyallerinin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutum, Başarı ve Hatırlama Düzeyine Etkisi. *Yayınlanmamış YL.Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2005.

16. ($t_{16}=2,368$; $p=0,018$) maddedeki fark, kız öğrenciler lehinedir. Bu fark, kız öğrencilerin ($X =3,87$), erkeklere göre ($X =3,76$), sosyal bilgiler dersinin günlük yaşamla ilişkilendirildiğine daha fazla inandıklarını göstermektedir. Aynı şekilde 17. ($t_{17}=2,632$; $p=0,009$) maddedeki fark da, kız öğrencilerin lehindedir. Bu fark da, kızların ($X =4,10$), erkeklere göre ($X =3,98$), dersin özetlendiğini daha fazla düşündüklerini göstermektedir.

Tablo 3’de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında okul türü değişkenine göre 14. ve 19. maddelerde anlamlı fark vardır. Yapılan levne testi sonucunda her iki maddenin non-parametrik olduğu anlaşılmıştır. 14. ($MWU_{14}=166780,500$; $p=0,000$) maddedeki anlamlı fark, özel okul öğrencilerinin ($M_{R2}=1490,57$), resmi okul öğrencilerine göre ($M_{R1}=1127,15$) derslerde daha fazla katıldıklarını beyan etmiş olduklarını göstermiştir. Benzer şekilde, 19. ($MWU_{19}=191846,000$; $p=0,000$) maddedeki anlamlı fark da özel okul öğrencilerinin lehinedir. Buna göre, özel okul öğrencilerinin ($M_{R2}=1290,78$), resmi okul öğrencilerine göre ($M_{R1}=1139,12$) sosyal bilgiler dersinde daha fazla ödev aldıkları söylenebilir.

3. 3. Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Kullanımına İlişkin Bulgular ve Yorumları

Örnekleme oluşturan öğrencilerin, sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde kullanılan materyallere ilişkin görüşleri tablo 4’de görülmektedir.

Tablo 4: Öğretim Sürecinde Kullanılan Materyallere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Görüşler	X	Ss
21. Yazı tahtası ile öğretim yaparız	4,54	0,71
22. Şema, şekil, grafik ile öğretim yaparız	3,66	1,11
23. Basılı materyalle öğretim yaparız	3,03	1,28
24. Harita ve Küre ile öğretim yaparız	3,76	1,10
25. Modellerle öğretim yaparız	3,26	1,21
26. İnternet yardımıyla öğretim yaparız	2,14	1,14
27. Televizyon ve Video ile öğretim yaparız	1,80	0,98
28. Zaman ve Tarih şeritleri ile öğretim yaparız	3,51	1,06

Araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin materyal kullanımına yönelik görüşleri tablo 4’de görülmektedir. Buna göre, öğretmenler sosyal bilgiler dersinde en fazla yazı tahtası ($X =4,54$) ve harita-küre ($X =3,76$) kullanmaktadırlar. Ülkemizde

yapılan benzer araştırmalar da, öğretmenlerin çoğunlukla harita²¹ ve yazı tahtası²² kullandıkları belirlenmiştir. Bunları sırayla, şema-grafik ($\bar{x}=3,66$) ve zaman-tarih şeridi ($\bar{X}=3,51$) izlemektedir. Bu bulgular, sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin ağırlıklı olarak geleneksel materyallerin dışına çıkamadıkları şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin, öğretmenin derste model ($\bar{X}=3,26$) ve basılı materyal ($\bar{X}=3,03$) kullanımına yönelik “kararsız” kalmış olmaları, bunların kullanılmadığı biçiminde değerlendirilebilir. Yine aynı tablodan, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde internet ($\bar{X}=2,14$) ve televizyon-video ($\bar{X}=1,80$) kullanmadıkları anlaşılmaktadır. Bunlardan özellikle derste internetin kullanılmaması önemli bir eksiklik sayılır. Çünkü günümüzde, çok zengin ve çeşitli sosyal bilgiler materyalinin internet ortamında kullanıma hazır olduğu göz önüne alındığında, öğretmenlerin bu kaynaktan yararlanmaması önemli bir eksikliktir. Kaldı ki bugün dünyada olduğu gibi ülkemizde de, teknoloji ile eğitim iç içedir. Eğitimde teknoloji kullanımı, birçok duyuya hitap eden çoklu öğrenme ortamı hazırlama ve bireysel ihtiyaçlara cevap verme bakımından çok önemlidir^{23,24}. Nitekim MEB’in uygulamaya başladığı “Fatih Projesi” bunun somut göstergesidir. Öğretmenlerin derste çağdaş materyaller ile sanal teknoloji ile ilişkili materyalleri kullanmamasının muhtemel bir nedeni, bu teknolojileri yeterince bilmemeleridir. Nitekim araştırmalar, öğretmenlerin, eğitim ortamlarını daha etkili kullanabilmeleri için, belirli temel bilgi ve becerilere ihtiyaçları olduğunu göstermektedir²⁵. Okul yönetimi ve MEB, öğretmenlerin bu yöndeki eksikliklerini giderecek tedbirler almalıdırlar. Çünkü her ne kadar sosyal bilgiler öğretiminde, harita gibi²⁶ geleneksel materyallerin kullanımı çok önemli olsa da, çağdaş teknolojilerin kullanımı, etkili öğrenmenin sağlanması ve öğrencilerin çağa uyumu bakımından önemlidir.

Tablo 4’de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında cinsiyet değişkenine göre sadece 23. maddede anlamlı fark vardır. Yapılan levene testi sonucunda bu maddenin parametrik olduğu anlaşılmıştır. 23. ($t_{23}=-3,023$; $p=0,003$) maddedeki fark, erkek öğrenciler lehinedir. Bu fark,

- ²¹ S, Kıy Can, Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- ²² A, Sezer, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed. A. Tanrıoğen). İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2005.
- ²³ Özcan Demirel ve Zeki Kaya, *Eğitim Bilimine Giriş (4. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi, 2009, s.59.
- ²⁴ Cevat Alkan, *Eğitim Teknolojisi (8. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2005, s.9.
- ²⁵ A. W. Walter ve C. F. Schuller, C.F., *Audiovisual Materials*. New York: Harpe and Row Publucation, 1967, s. 28.
- ²⁶ Şefik Yaşar ve Mehmet Gültekin, *Anlamlı Öğrenme İçin Etkili Öğretim Stratejileri İçinde Sosyal Bilgiler Öğretimi-Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (Ed. C. Öztürk). Ankara: Pegem Yayıncılık, 2009, s.319.

erkek öğrencilerin ($\bar{X}=3,11$), kızlara göre ($\bar{X}=2,95$), sosyal bilgiler dersinin basılı materyalle işlendiğine daha fazla inandıklarını göstermektedir.

Tablo 4’de yer alan maddelere yönelik öğrenci görüşleri arasında, okul türü değişkenine göre sadece 23. maddede anlamlı fark vardır. Yapılan levene testi sonucunda bu maddenin parametrik olduğu anlaşılmıştır ($t_{23}=-8,296$; $p=0,000$). Buna göre, özel okullarda ($\bar{X}=3,71$), resmi okullara göre ($\bar{X}=2,96$), sosyal bilgiler dersinin daha fazla basılı materyal desteği ile işlendiği söylenebilir.

4. Sonuçlar ve Öneriler

4.1. Sonuçlar

İlköğretim 7. sınıf SBÖP’in uygulamadaki etkililiğini, öğrenci görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar aşağıda özetlenmiştir:

4.1.1 Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kullanılan Yöntem-Tekniklere İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın yürütüldüğü ilköğretim okullarında sosyal bilgiler dersi, ağırlıklı olarak sunuş, soru-cevap ve tartışma yöntemleriyle işlenmektedir. Bunları problem çözme, araştırma-inceleme ve örnek olay yöntemleri izlemektedir. Bu derslerde gezi-gözlem, drama, kaynak kişiden yararlanma ve drama yöntemlerinin ise kullanılmadığı belirlenmiştir. Buna göre, ülkemizde eğitimde değişim ve reform söylemlerine rağmen, uygulamada sosyal bilgiler dersinin ağırlıklı şekilde geleneksel yöntemlerle işlendiği söylenebilir. Araştırmada ayrıca drama ve problem çözme yöntemlerinin, özel ilköğretim okullarında daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir.

4.1.2 Sosyal Bilgiler Dersinin İşleniş Aşamalarına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada, sosyal bilgiler dersinin uygulamada daha çok geleneksel yöntemlerin tercih edilmesine rağmen, ders işleme sistematığı açısından çağdaş eğitim ilkelerine uygun işlendiği belirlenmiştir. Bunun, sosyal bilgiler dersinin uygulamadaki etkililiğini artırması beklenebilir. Derslerin günlük yaşamla ilişkilendirilmesi ve dersin özetlenmesi konularında, kız öğrencilerin, erkeklere göre daha iyimser oldukları; özel okullarda öğrencilerin derse daha fazla katıldıkları ve daha fazla ödev aldıkları da, çalışmada ulaşılan diğer bir sonuçtur.

4.1.3 Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Kullanımına İlişkin Sonuçlar

Araştırmada öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde daha çok yazı tahtası, harita-küre, şema-grafik ve zaman-tarih şeridini tercih ettikleri; model, basılı materyal, internet, televizyon-video gibi materyalleri ise kullanmadıkları belirlenmiştir. Buna göre, öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde geleneksel materyallerin dışına çıkamadıkları söylenebilir. Öğretmenlerin, internet başta olmak üzere çağdaş materyalleri

kullanmaması, sosyal bilgiler programının uygulamadaki etkililiğini olumsuz etkileme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

4. 2. Öneriler

- MEB, sosyal bilgiler dersinin uygulamadaki etkililiğini artırmak üzere, öğretmenlerin çağdaş yöntem-teknikleri kullanmaya yönelik bilgi eksikliklerini tamamlayacak etkinlikler düzenlemelidir.

- MEB, sosyal bilgiler dersinin uygulamadaki etkililiğini artırmak üzere, okullara materyal ve araç-gereç desteği sağlamalı ve bunların kullanımını teşvik edecek etkinlikler düzenlemelidir.

- Sosyal bilgiler dersinin uygulamadaki etkililiğini artırmak üzere, okullar ile üniversitelerin ilgili birimleri ortaklaşa girişimlerde bulunmalıdırlar.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Burhan, *Eğitim Programları ve Öğretim*, Ankara: Data Yayınları, 2011.
- Alkan, Cevat, *Eğitim Teknolojisi* (8. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık, 2005.
- Barr, R. L. Barth, ve S. S. Shermis, *The Nature of the Social Studies*. California: ETC Publications, 1978.
- Büyüköztürk, Şener, *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2003.
- Can, N., Öğretmen, Yöneticinin Etkililiğinin Öğretimdeki Rolü. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 13, 1998.
- Demirel, Özcan ve Zeki Kaya, *Eğitim Bilimine Giriş* (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 2009.
- Doğanay, A. *Sosyal Bilgiler Öğretimi İçinde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Eds: C. Öztürk ve D. Dilek). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.
- Dönmez, C., *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler İçinde Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu* (Ed. C. Şahin). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.
- Erden, Münire, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi, 1993.
- Hannafin, M. J. ve C. Hughes, A Framework for Incorporating Orienting Activities in Computer-Based Interactive Video, *Instructional Science*, 15, 1986.
- Kaya, Kemal, *İnsan Yetiştirme Düzenimiz* (4. Baskı). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1984.
- Kıy Can, S., *Sosyal Bilgiler Dersinde Materyal Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Küçükahmet, Leyla, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

- Kulaksızoğlu, A. Ortaöğretimde Niteliğin Arttırılması İçin Öğretmen Yetiştirilmesi Konusunda Bir Model Önerisi, *Eğitimde Nitelik Geliştirme. Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu*, İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 1991.
- M.E.B. TTKB. Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıf Programı. Ankara: MEB Yayınları, 2005.
- Özdaş, K. ve N. Ekem, Üniversitelerimizin Fizik ve Fizik Öğretmenliği Programlarına Yerleştirilen Öğrencilerin Bu Programları Tercih Etme Durumları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 1993.
- Öztürk, C. ve R. Otluoğlu, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. Ankara: PegemA Yayıncılık, 2003.
- Schunk, D. H., *Öğrenme Teorileri Eğitimsel Bir Bakışla* (Çev: Muzaffer Şahin). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Senemoğlu, Nuray, *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim. Kuramdan Uygulamaya* (15. Baskı). Ankara: Pegem Akademi, 2009.
- Sezer, A., *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed. A. Tanrıöğen). İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2005.
- Sözer, E., *Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler İçinde Sosyal Bilgiler Öğretimi* (Ed. G. Can). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 1998.
- Sunal, NCSS., S. C. and Haas, M.E. *Social Studies for the Elementary and Middle Grades. A Constructivist Approach*, 1994.
- Walter, A. W. ve C. F. Schuller, *Audiovisual Materials*. New York: Harpe and Row Publication, 1967.
- Yaşar, Şefik ve Mehmet Gültekin, *Anlamlı Öğrenme İçin Etkili Öğretim Stratejileri İçinde Sosyal Bilgiler Öğretimi-Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (Ed. C. Öztürk). Ankara: Pegem Yayıncılık, 2009.